

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Мария Нейчева

Бургаски свободен университет

Изготвил рецензията: доц. Мария Иванова Нейчева, доктор, професионално направление 3.8. Икономика, преподавател в Центъра по икономически и управленски науки при Бургаския свободен университет – гр. Бургас

Основание за рецензията: Заповед № УМО 128/26.06.2019г. на Ректора на Бургаския свободен университет относно разкриване на процедура за защита на дисертационен труд на докторант на самостоятелна подготовка Валентина Николова Маренова за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ в професионално направление 3.8. Икономика, както и решение на Научното жури за избор на председател, определяне на рецензенти и възлагане изготвяне на становища.

Автор на дисертационния труд: Валентина Николова Маренова

Тема на дисертационния труд: Възможности за диверсификация и иновации в дейността на предприятията (примерът на туристическата индустрия)

Научни ръководители: проф. д-р Милен Балтов, Бургаски свободен университет и доц. д-р Златина Караджова, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – гр. Бургас

Рецензията се базира на съдържанието на предоставените от кандидата материали и тяхното съответствие с нормативните изисквания според Закона за развитието на академичния състав в РБ и правилника за прилагането му, както и Правилника за развитието на академичния състав в Бургаския свободен университет.

Обща информация за кандидатурата и дисертационния труд

Валентина Н. Маренова е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка със срок на обучение 1.5 години в Центъра по

икономически и управленски науки (ЦИУН) в докторска програма „Икономика и управление (индустрия)”. Издадена е Заповед на Ректора на БСУ № ЛС–124/26.06.2017г. За срока на обучение тя е изпълнила всички предвидени в индивидуалния си план дейности, включително успешно положени 5 изпита по базови и специализиращи дисциплини, учебно-преподавателска и научноизследователска работа. В края на всяка академична година е получила положителна атестация от Научния съвет на БСУ. Отчислена е с право на защита въз основа на чл. 15, ал. 1 и 2 от Правилника за развитието на академичния състав в БСУ. Проведено е предварително обсъждане на дисертационния труд от УНС на ЦИУН.

Разработеният от докторант Валентина Маренова дисертационен труд обхваща: увод, изложение, заключение, списък на използваната литература и приложения. Темата и съдържанието съответстват на професионалното направление и наименованието на програмата, следвана от докторанта. Общият обем е 225 стандартни страници. Основното изложение е равномерно разпределено в две глави (общо 182 страници). Включени са 13 броя приложения, сред които използваната за проучването анкетна карта. Библиографската справка съдържа 110 източника – книги, периодика, онлайн материали на български и чужд език. Прегледът им показва, че докторантът е проучил текущото състояние на изследванията в сферата на дискутираната проблематика. Към документите е приложена и Декларация за съответствие на дисертационния труд с изискванията на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ, както и Декларация за оригиналност.

Гореизложеното ми дава основание да потвърдя, че дисертационният труд на докторант Валентина Маренова е представен във вид и обем, *съответстващи на чл. 27(2) от Правилника за прилагане на закона за развитието на академичния състав в Република България и на чл. 16 (3) от Правилника за развитието на академичния състав на БСУ.*

В допълнение е приложен и автореферат с обем от 56 страници, който отразява и резюмира коректно съдържанието на труда на докторанта и приносите към научната област. Посочено е участие в четири научни форума в България, сред които един международен. Отчетени са четири публикации – статии и доклади, публикувани в неререферирани списания с научно резцензиране или публикувани в

редактирани колективни томове. Въз основа на прегледа на материалите мога да заключа, че са изпълнени минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ в област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, като при необходими поне 80 точки са отчетени 90 точки (вж. табл. 1).

Таблица 1. Справка за изпълнение на минималните национални изисквания за присъждане на ОНС „доктор“ за област 3. Социални, стопански и правни науки.

<i>Група от показатели и съдържание</i>	<i>Минимални изисквани точки*</i>	<i>Изпълнение</i>
А. Показател 1	50	50
Б. Показател 2	-	
В. Показател 3	-	
Г. Сума от показателите от 4 до 10	30	40
Д. Сума от показателите от 11 до 13	-	-
Е. Сума от показателите от 14 до 21	-	-
Общо	80	90

* Според Правилника за прилагане на закона за развитието на академичния състав в Република България за област 3. Социални, стопански и правни науки.

Оценка на съдържанието на дисертационния труд

В пълно съответствие с изискванията за такъв тип работа още в самото начало прецизно са формулирани цел, обект, предмет и теза; обоснована е актуалността на проблема. Докторантът си поставя пет задачи и формулира четири работни хипотези. Предвид избраната тематика първа част се фокусира върху основни теоретични постановки и емпирични изследвания в три насоки: диверсификация, иновации и туристическа дейност. Направен е преглед на специализираната литература, като подробно е разяснена методологията на проучване на източниците в областта на иновациите в туристическата индустрия (с. 38-49). Дадена е статистика за релевантните публикации в най-популярните световни бази данни – Скопус (Scopus), Сайнс Дайрект

(Science Direct), Гугъл Сколап (Google Scholar), Менделей (Mendeley), както и в български виртуални научни библиотеки. На тази база е сравнена изследователската активност в българското и чуждестранното научно пространство. Открити са съвременните тенденции в развитието на иновациите в туристическия и свързаните с него сектори, както и външните и вътрешнофирмени фактори, които възпират и които стимулират иновационната активност.

В съответствие с изискванията втора глава е с емпиричен характер, като могат да се обособят три основни насоки на работа: 1). SWOT анализ на България като туристическа дестинация; 2). анкетно проучване за нагласите на българския мениджмънт в туризма относно иновациите, инвестициите и диверсификацията и 3). изследване на добри български и международни практики за диверсификация и иновативни решения. Авторът прецизно представя методологията на изследването и методиката на проведеното с 67 представители на туристическия бранш проучване. Коректно е отбелязано ограничението на извадката, а именно – географският обхват, простиращ се до Южното Черноморие. Въпросите в анкетната карта адекватно отразяват темата и тезата на дисертацията. Предвид регионалната специфика е формулиран и специален блок относно синята икономика и крайбрежния туризъм. Получените резултати са детайлно анализирани, като паралелно с това се дават доказателства в подкрепа на тестваните хипотези. На база на проведеното собствено изследване докторантът формулира препоръки за иновационната политика на предприятията в туристическия отрасъл и диверсификацията на предлагания продукт.

В заключителната част се обобщават тенденциите в българския туризъм, правят се изводи въз основа на проучените теоретични постановки и получените емпирични резултати и се очертават препоръки по отношение на иновациите, излизащи отвъд границите на туристическия сектор. С това докторантът изпълнява поставените задачи.

Работата на Валентина Маренова свидетелства за усвояване на съществени за научната работа умения като: ориентиране към актуални проблеми в научната специалност; логична структурираност на изложението; обобщаване и анализ на литературни източници; систематизация и обработка на статистически данни; целенасоченост и

задълбоченост. Ясно изразен е интердисциплинарният характер, като се демонстрират придобити теоретични знания и практически умения в различни области като управление на инвестициите и иновациите, туризъм, маркетинг и маркетингови проучвания.

Не на последно място ще подчертая богатия и успешен професионален опит на Маренова, експертиза и задълбочени познания на проблемите и дефицитите в туризма, които проличават в цялото изложение и по-конкретно при дискутиране на спецификата на туристическия отрасъл и в частност морския туризъм, като например: при очертаване на основните тенденции в потребителското търсене (с. 28), SWOT анализа и базираните на него изводи и препоръки (с. 120), проучените казуси (с. 178). Това е важна предпоставка за постигане на оригинален принос и прилагане на научните достижения в реалния сектор.

Не са открити доказателства за плагиатство в дисертационния труд. Работата потвърждава теоретичните познания на докторанта в научната област на изследването и способността ѝ за провеждане на самостоятелно научно изследване, с което *удовлетворява изискванията на чл. 27(1) от Правилника за прилагане на закона за развитието на академичния състав в Република България и на чл. 16 (2) от Правилника за развитието на академичния състав на БСУ.*

Постигнати приноси на дисертационния труд

Считам, че с изследването си докторантът постига съществени резултати, които представляват оригинални научни и наукоприложни приноси. Мога да ги обобщя, както следва:

1. Теоретично и концептуално е обоснована необходимостта от приложение на диверсификацията и иновациите при предоставяне на туристически услуги в отговор на новите парадигми и тенденции в управлението им.

2. Оценено е актуалното състояние на приложението на иновационни подходи и диверсификация в туризма.

3. Направен е критичен анализ на България като туристическа дестинация и са очертани насоки за развитието ѝ.

4. Проведено е теренно изследване относно иновативния потенциал на български предприятия в сферата на туризма и са отправени препоръки към иновационната политика на българския бизнес като цяло.

5. Проучени и анализирани са примери за добри световни и български практики относно иновациите и диверсификацията на туристическия продукт с възможности за приложение в българския туризъм.

6. Изяснена е връзката и влиянието на синята икономика върху крайбрежния туризъм.

Критични бележки, препоръки и въпроси

Представеният ми материал е съдържателен, съвременен, стъпващ на научния фундамент по темата на изследване и съответстващ на нормативните изисквания за такъв тип научна разработка. Забелязва се и развитие на дисертацията в количествен и в качествен аспект след предварителното обсъждане от УНС на ЦИУН, при което докторантът е положил усилия да отчете отправените препоръки. Поради това *нямам критични забележки*. Все пак считам, че в качество си на наукоприложно изследване тази работа, както и бъдещи работи на докторанта, биха спечелили при отчитане на следните *препоръки*:

1. Наред с представената подробна статистика за литературните източници по разглежданата тематиката би могло да се систематизират ключовите приноси и нерешените въпроси от българските и чужди изследователи.

2. По-прецизна формулировка на някои от работните хипотези. Например, при работна хипотеза №2 (с. 8) какви конкретни аспекти от дейността на туристическото предприятие се очаква да бъдат повлияни положително от диверсификациите и иновациите в него.

Бих отправила следните *въпроси* към докторант Маренова:

1. Във втора глава се представя водещ световен опит по отношение на диверсификацията на туристическия продукт (с. 178-183). Би ли коментирала наличието на подобни практики в нашата страна, така както са развити успешни казуси за национални иновативни решения.

2. Предвид професионалната ѝ ангажираност в туристическия бранш възнамерява ли да приложи наученото в хода на докторантурата и постигнатите от изследването конкретни резултати и в кои аспекти на дейността си?

Заклучение

Дисертационният труд „Възможности за диверсификация и иновации в дейността на предприятията (примерът на туристическата индустрия)“ представя едно актуално и обективно наукоприложно изследване и по обем, структура и съдържание отговаря на изискванията на съответната нормативна уредба. Гореизложеното, постигнатите приноси в научната област, както и цялостният положен от докторанта труд ми дават основание да дам **положителна оценка** на дисертацията и да изразя становището си да **бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8. Икономика на Валентина Николова Маренова.**

12. 08.2019г.

Подпис:

/доц. д-р М. Нейчева/